

## РЕЦЕНЗИЯ

*от проф. д. изк. Свилен Стефанов за дисертационния труд на кандидата за образователната и научна степен „доктор” Йоана Емилова Ангелова.*

Докторантът на редовна подготовка (в Катедра „Изкуствознание“, Магистърска програма „Фотография“ на НХА) Йоана Ангелова представя дисертационен труд на тема „Техниката на колажа и монтажните действия като изразни средства във фотографията – характерни тенденции в европейското изкуство през втората половина на XX век” за защита на образователната и научна степен „доктор”. Научен ръководител е доц. д-р Бойка Донева.

Дисертацията е разделена на увод, четири основни глави (с подглави) и заключение. Трудът има общ обем от 304 страници и включва: 281 страници основен текст (увод, изложение в четири глави и заключение) и 18 страници библиография, която обхваща 182 цитирани източника (45 на кирилица и 137 на латиница). В отделно *Приложение* от 145 страници са поместени: илюстративен материал (352 илюстрации); списък на важните изложби (по години); и интервюта. Авторефератът отговаря като съдържание на представения за защита текст. Направени са шест публикации по темата на дисертационния труд.

Дисертацията е ясно композирана като съдържание и наименованията на отделните глави четливо определят посоката на научното изследване. В увода докторантката Йоана Ангелова изяснява актуалността, обекта и целите на изследването, целите и задачите, преглед на съществуващата литература и

дефиниране на работните понятия. Коректно е изяснена използваната методология.

Своеобразно въведение в проблематиката на труда е и първата глава „Възникване и развитие на колажните монтажните техники като изразни средства във фотографията”, която е разделена на пет подчасти. Съвсем правилно е изтъкнато, че въпросните техники са използвани във всичките им възможни проявления още през първата половина на миналия век.

В следващата втора глава „Основни моменти в развитието на фотоколажа и фотомонтажа през втората половина на ХХ век”, Ангелова изтъква ролята и значението тези техники, съответно през 50-те, 60-те, 70-те и 80-те години, включително подчертавайки значението им за рекламната и концептуалната форми на фотография.

В третата глава „Приложение и подходи за интерпретация на фотомонтажа и фотоколажа” докторантката разглежда проблеми като взаимовръзките между фотография и текст, както и за непрекъснато клониращите се иконографски модели в поп-арта и концептуалното изкуство на базата разглежданите техники. За мен беше много интересна подглавата „Полиграфия и фотография“, както и тази, посветена на създаването на цифрови изображения, което носи неизбежни радикални промени в цялостното развитие на фотографските техники.

В четвърта глава вероятно се съдържат най-приносните моменти в труда на докторантката Йоана Ангелова. Защото е посветена на разглежданата проблематика у нас – „Колажни и монтажни техники в българската фотография от 50-те години до края на ХХ век“. Тук са разгледани такива важни моменти като осъзнаването на фотографията като самостоятелна форма на изкуство, взаимовръзки между фотография и изобразително изкуство, фотоколаж и монтаж в българското изкуство. Все пак докторантката справедливо отбелязва: „По нашите географски ширини

през втората половина на XX век процесите до голяма степен зависят от политическата ситуация. Въз основа на проведеното проучване чрез анкетни карти сред теоретици и/или практики в областта на фотографията (почти всички, от които български фотографи, занимаващи се с фото-колаж и монтаж), се установява, че за съзнателно и преднамерено творческо използване на колажни и монтажни техники в България може да се говори едва през 80-те и 90-те години. Авторите, използващи тези похвати, участват в Салона за експериментална фотография „Стилб“ в Ямбол“. Тук с право се посочват особеностите на политическата ситуация, водеща до странни хронологически и други изкривявания в българското изкуство от втората половина на XX век.

Проучването изследва и систематизира общите насоки в използването на колажа и монтажа като изразни средства във фотографията, очертавайки няколко основни тенденции: употребата им като мощен инструмент за политическа пропаганда; употребата им за комерсиални цели (намират приложение в рекламата); за повишено внимание към естетическата композиция на творбите (тук съчетаването на отделните елементи е вдъхновено от академичната живопис и чувствения романтизъм, благодарение на което се засилва емоционалното внушение – стилът е описан като *неопикторалистичен*); сюрреалистична тенденция; концептуална тенденция; асоциативно-метафорична тенденция (отразяваща смисловите асоциативни връзки на отделните компоненти на изображението); тенденция към използването на колажни и монтажни техники за създаването на съзнателно инсценирана, манипулирана и фикционализирана от автора фотография; тенденция за използването им като инструмент за визуализиране на различни човешки „типове“ чрез наслагване или сливане на изображения (композиционен портрет); тенденция към пълна и умишлено търсена дисхармония – естетика на несъответствието, която може

да варира от едва доловимо когнитивно смущение до открит яростен конфликт; тенденция към интерпретация на връзката образ – текст; и други. Всичко това говори за много сериозна интерпретация, от страна на докторантката, на проблемите, свързани с фотоколажа и фотомонтажа в изкуството на XX век.

Така формулираните в дисертацията водещи тенденции са част от множеството посоки в развитието на колажните и монтажните техники като изразни средства във фотографията. Някои от тях се оформят в рамките на разглеждания период, а други – започнали по-рано, се доразвиват и появяват в нов контекст. Направените в заключението изводи биха могли да се обособят в няколко основни тези, които характеризират качествата на настоящия дисертационен труд.

1. Творческото мислене в областта на колажните и монтажните техники във фотографията намира своя конкретен израз в многообразни произведения, дръзко разширяващи границите на експресивността.
2. Въпреки многобройните опити да бъде установена категорична разлика между термините *монтаж* и *колаж*, във фотографията те често се използват взаимозаменяемо. Вземайки предвид употребата на двете думи през XX век, разграничението между двете техники е трудно за определяне. В рамките на настоящото изследване се приема тезата, че фотоколажът може да бъде отличен от фотомонтажа, въз основа на визуални особености: при първия много ясно личи как за направата му са използвани няколко изображения, докато споменатият на второ място се характеризира с меки ръбове и променлива прозрачност (фотоколаж – резки граници; фотомонтаж – гладко смесване).
3. Процесите, определящи развитието на колажната техника и монтажните действия като изразни средства във фотографията от втората половина на XX век, условно могат да бъдат обособени в две групи – художествени и технологични. В тази дисертация първите са обвързани с общите тенденции в европейското и в световното

изобразително изкуство, а споменатите на второ място зависят изцяло от фотографската техника и технологиите. Всичко гореказано е добре изяснено и може да бъде прието за напълно коректно като интерпретация от изкуствоведска гледна точка.

Дисертационният труд на Йоана Ангелова с всичките си достойнства още веднъж показва, колко е дължно съвременното българско изкуствознание на проблематиката за навлизането у нас на различните новаторски техники и прийоми през ХХ век. Затова препоръчвам този текст да бъде издаден като книга или учебно помагало за студентите от Магистърска програма „Фотография“ на НХА.

**В заключение, може с основание да се каже, че пред нас е труд, съдържащ в себе си значима фактология, който е коректен и много ценен като научна интерпретация. Поради това убедено предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Йоана Ангелова образователната и научна степен „доктор“.**

проф. д. изк. Свилен Стефанов

15. 03. 2023